

POGLAVLJE PRVO

Utorak, 7. januar 1662.

(27. JANUAR U UJEDINJENIM PROVINCIJAMA)

SLIKAM ONO ŠTO VIDIM.

Kome se ne dopada neka nabije sliku u dupe. Meni je svejedno, dokle god plaćaju.

Da bih ublažio okolnosti u kojima se trenutno nalazim, moram reći da su me u proteklih četrdeset godina ljubitelji umetnosti u više navrata proglašavali jednim od najvećih slikara svih vremena, a nije na meni da osporavam mišljenje takvih stručnjaka.

Najvažnije je poštenje. Slikam ono što vidim, i činim to onako kako jedino umem. Ako je moj stil slikanja izašao iz mode, onda nešto nije u redu s modom, a ne sa mnom. Bogati klijent isprobava poštenje svakog slikara. Čovek u stolici može da liči svetu na smežuranu repu, ali kako izgleda sam sebi? Kada se pogleda u ogledalo, da li mu pogled uzvrati polubog? Ne slikam da bih laskao. Slikam da bih na platno preneo upravo tu ljudsku prirodu svoje vizije; slikao repu ili ne.

Priča ima pouku. Naslikajte pošteno previše repâ i atelje će vam uskoro biti pretrpan platnima koja niko neće. Na tom

putu bićete prinuđeni da gladujete i krajičkom oka neprekidno motrite na zajmodavce – a upravo tim putem kreće se u poslednjih pet godina i moj život. Bacanje bisera pred svinje.

Pažnje oslabljene zbog tog zabrinutog osvrtnja oko sebe, sada kad sam se prvi put u životu našao na pučini nisam bio sposoban čak ni da razmišljam o moru.

Kapetan je stajao kraj kormila i čim sam mu ugledao lice počeo sam da ga gutam očima. Ruku je držao na kućištu za kompas, a svetlost fenjera koja se odbijala o mesingani prsten oko busole obasjavala mu je zglob ruke tako da je koža plamtela naspram debelog crnog rukava.

Pogledao me je bez naklonosti i obratio mi se na engleskom, jeziku za koji nikada nisam našao nijedan razlog da ga naučim.

Mornar me je cimnuo za ruku. „Pita ko si?“

„Ime mi je Van Rijn.“

„Pita da li imaš običaj da putuješ kao slepi putnik?“

„Nisam slepi putnik“, srdito sam rekao.

„Krio si se na brodu kad smo isplovili. Kako bi ti to nazvao?“

Ne udostojivši podređenog pažnje, obratio sam se lično kapetanu koji je bio znatno viši od mene, mada sam se ispravio što sam više mogao.

„Ja sam gospodin“, rekao sam. „I želim da se tako ophodite sa mnom.“

Prezrivo me je odmerio. Nosio sam košulju od najfinije svile, jednu od desetak koje su mi dali iz krojačkog esnafa, u uzaludnoj nadi da bih njihovu porudžbinu mogao da uzmem preko reda. Naravno, košulja je ponegde bila umrljana bojom, malčice pohabana i tu i tamo okrpljena, ali neosporno kvalitetna. Pantalone od najlepšeg flamanskog sukna kupio sam zlatnicima don Antonija dobijenim za filozofov portret. Tek tada sam primetio kako su se ofucale i prosenile. Od svega najbolji mi je bio ogrtač, otmen baršunasti plašt kupljen na licitaciji za mnogo novca; tvrdili su da je pripadao češkom

kralju. Ali, gde mi je ogrtač? Da ga nisam ostavio negde u potpalublju? Da ga nisam izgubio tokom sinočne potere?

„Nemam ni najmanju želju da budem na vašem brodu“, rekao sam, pokušavajući da odvratim kapetanov odsutan, ravnodušan pogled. „Posredi je greška. Možete li, molim vas, okrenuti brod i vratiti me na kopno?“

Preveli su mu taj zahtev, na šta se on najedanput pretvorio u Neptuna a ja u tupavog mekušca. Prepoznao sam nevericu u kapetanovom glasu; prilikom prevođenja mornar je zadržao isti ton.

„Kapetan kaže da ti očigledno nemaš blage predstave o plovidbi ako misliš da će on okrenuti brod i propustiti ovu struju. Kaže da i ti ideš s nama, prokleti Van Rijne, i kaže da je vraški sigurno da ćeš morati da platiš put, baš kao i kapetanovu flašu dobrog crnog vina koju si popio pre no što smo te našli.“

„Ja sam bankrot“, rekao sam, zabavljajući se dok sam izgovarao tu reč. Još sam bio nenaviknut na pomisao da sam bankrotirao, i dok mi se pre samog događaja činila poput košmara, sada je odjeknula i sklopila se oko mene poput oklopa.

Kapetan se namrštio i počeo da viče na svog čoveka. „Amsterdamski bankrot?“, rekao je mornar. „Kapetan kaže da ćemo videti koliko će ti to vredeti u Halu.“

„Gde je Hal?“, upitao sam.

POGLAVLJE DRUGO

Nedelja, 8. april 2001.

EJMI DEJL SE U ŽIVOTU RUKOVODILA PRINCIPOM da nikada neće posetiti Hal, ali onog trenutka kada je ugledala autostopera odrekla se tog principa. U dvadeset petoj Ejmi je verovala da je čovek uvek bliži suštini života ako je u pokretu. Vozi-la je na jug, nemajući na umu nikakvo posebno odredište, u džemperu umrljanom grudvicama osušene boje, pitajući se koliko je ozbiljno to što fordov prastari motor klepeće poput kastanjeta. Na drumu Ejmi je zbog svog auta imala više štete nego koristi, ali pomoć joj je uvek bila nadohvat ruke budući da je, kad god joj je bilo potrebno, bespomoćnost lepe plavuše mogla da uzdigne do prave umetnosti. Ali, radila je to retko i samo u posebne svrhe.

U potpunosti prezirući svoje poreklo, Ejmi je čeznula za tim da bude bez korena. Da bi ustrajala u tom pravcu, u životu se držala putokaza koje je sama izmišljala. Desetak kilometara unazad odlučila je da će večeras prenoćiti na nekom udobnom mestu ako jedan od deset kamiona na koje naiđe bude žut. Ako nijedan ne bude žute boje, onda će prespavati

u kolima. Da pođe glavnim putem na jug odlučila je pošto je videla kravu a ne ovcu, mada je, ne želeći da putuje na sever, savim lako mogla da okrene glavu na drugu stranu da je prvo ugledala pogrešnu životinju.

Osam kamiona, i svi pogrešne boje, prošli su pored nje, kad joj pogled privuče žuti blesak malo dalje niz put. U pitanju nije bio kamionet već žuta gumena patka. Starac je stajao pored puta i žonglirao s tri patke, isturajući na tren palac a zatim brzo vraćajući ruku, taman na vreme da uhvati patku koja nailazi. Na kartonskom natpisu naslonjenom na torbu velikim plavim slovima pisalo je „Hal (može i okolina)“, i ona iznenada pomisli – pa, zašto da ne!

„Zar te majka nije učila da ne primaš u kola nepoznate muškarce?“, rekao je proturivši glavu kroz vrata.

„Za ime boga, ostavi moju majku na miru“, odgovorila je Ejmi. „Uostalom, suviše si mator da bi bio opasan.“

„Negovori tako“, rekao je. „Okrutno je. I te kako sam opasan.“

„Upadaj“, rekla je, „ali, ako samo još jednom pomeneš moju majku letećeš pravo napolje, jasno?“

„Divna žena“, rekao je, bacivši torbu pozadi, i potražio pojas da se veže. „Ćutaću kao zaliven. Da nisi kojim slučajem držala sir u kolima?“

Pogledala ga je, razmišljajući. Izgledao je kao užasan šezdesetogodišnjak, ili kao prihvatljiv sedamdesetogodišnjak, ili se nalazio negde između na toj skali. Sede kose, brkova požutealih od duvana, imao je neverovatan sjaj u očima.

„Jesam“, odgovorila je. „A pojas je izgrizlo kuće.“

„Onda dobro. Ionako nisam planirao još dugo da živim. Zašto ideš u Hal?“

„Tebe vozim tamo, zar ne?“

„Osim toga?“

„Ništa. Jednostavno... lutam. Hal je grad kao i svaki drugi.“

„Kakva čudna predstava o Halu. Ako si baš rešila da izazi-vaš sreću mogla bi reći da je Hal isti kao Gal ili čak Skantorp,

ali ne možeš ga porediti ni sa čim drugim.“ „Ne bih mogla da kažem“, odgovorila je. „Nikad dosad nisam bila u Halu.“

„Pa, koja je svrha tog lutanja? Problemi s muškarcima?“

„Malo sutra. Problemi s poslom, koji su prouzrokovali probleme ostanka 'bez posla'“

„Štunuli te, je l'?“

„Dala sam otkaz.“

„Kad?“

„Toliko malo vremena je prošlo da ću morati da pogledam na sat da bih ti tačno rekla.“

On se zakikota. „Šta ti je bio posao?“

„Slikanje.“

„Slikaš kuće?“

„Kuće, portrete. Sve što ti padne na pamet.“

„I zašto si dala otkaz?“

„Oslikavala sam zidove kod jedne barabe koja drži noćni klub. Nije mu se desilo da prođe pored mene a da me ne uhvati, pa sam mu na glavu sasula dva i po litra azurno plavkaste.“

Pažljivo je proučio dokazni materijal razmazan po rukavu Ejminog džempera.

„Lepa boja za farbanje glava. Nadam se da si prvo upotrebila dobru podlogu. I, da li se to dogodilo pre ili posle otkaza?“

„Za vreme. Čime se ti baviš?“

„Ja sam gipsar. Fini radovi.“

„Po Halu?“

„Ne, po zidovima. Gde bilo. Trenutno radim u okolini Hala. Velika kuća, veliki posao. Lova do krova. Obezbeđen smeštaj u kući. Takav život volim.“

„Znači, nisi žongler.“

„Žongliram, znači žongler sam. *Žongliro ergo sum*, moglo bi se reći. Ali, samo onda kada mi treba prevoz, a patke postanu nemirne.“

„Prestani. Ponovo zvučiš kao moja majka.“

„I ona žonglira?“

„Ne, ona misli da je filozof. *Cogito ergo sum*. Ta joj je omiljena. Mislim, dakle postojim. A u stvari hoće da kaže – mislim, dakle u pravu sam.“

„Zašto je tebi dozvoljeno da pominješ svoju majku, a meni nije?“

„Vozačeva povlastica. Duga je to priča. Ono što je važnije, da li su vam potrebni slikari tamo gde radiš?“

„Pa, da znaš, možda i jesu. Možda stvarno jesu. Nadzornik voli da vidi lepa lica.“

„Da li voli da ih pipka?“

„Ma kakvi. On je nadzornik. On ima ljude koji pipkaju umesto njega.“

„Da li će i danas biti tamo?“

„Verovatno. Taj ne voli da zabušava.“

Žuti kamionet iz suprotnog pravca projurio je pored njih. Ejmi je tiho opsovala. Nije pazila. Da li ih je prošlo više od deset?

„Odvešću te pred kuću“, rekla je. „Ah, da, ja sam Ejmi.“

Starac je zapevao: „Iz Hala i Halifaksa i Hada, dragi bože, odvedi me.“ Pružio joj je ruku – „Denis Napast.“

„Šta si to pevao?“

„Jednu staru pesmu. A sad, da čujem tu dugu priču o tvojoj majci?“

Ejmi je počela da koči, a onda se nasmejala. „Malo ti je falilo. Trudim se da ne razmišljam o njoj. Stvar je u tome što me ona već godinama nagovara da odem u Hal.“

„Rekao bih da je to neobično skromna ambicija koju gaji za svoju ćerku.“

„A, ne, nije. Veruj mi, nije. Znaš, mi smo nekad bili čuvena porodica. Kod Dejlovih ništa nije bilo kao kod drugih, a ne. Ako pitaš moju majku reći će ti da smo mi daleko iznad ostalih. Krv se ne može sakriti. To joj je jedna od omiljenih izreka.“

„Samo kad se posečeš.“

„Moja majka posmatra svet kroz klasno obojene naočari. Vidiš, u njenim očima mi smo izdanak izvanredne loze,

staromodni plemići iz ogromne kuće na obali Hambera. Imanje Pol Holm živi je dokaz nekadašnjeg sjaja porodice Dejl. U detinjstvu su mi svakog dana to nabijali na nos: *Tako se nije držao nož na imanju Pol Holm. Na imanju Pol Holm nije se silazilo na večeru u prljavim farmerkama. Na imanju Pol Holm nikad se nisu govorile ružne reči.* Baš zato nikad neću da odem tamo.“

„Onda bolje da me ostaviš ovde. Nećeš hteti da se zaposliš tamo gde ja radim.“

„Zašto? Kako to misliš?“

„U pitanju je imanje Pol Holm. Tamo radim.“

Fijesta je žestoko zakrivudala kada je Ejmi zabacila glavu i grohotom se nasmejala.

„Ma daj, sudbino“, jadikovala je ona, „ostavi me na miru!“

„Pa?“, pitao je Denis. „Jesi li zainteresovana?“

Ejmi dve godine nije odlazila kući, a za šest meseci javila se samo jednom. Posle dve rečenice božićnih pozdrava taj telefonski razgovor prerastao je u žučnu kritiku Ejminog sveukupnog životnog stila. Ponašala se kao da se u rasponu od stotinak kilometara oko kuće njenih roditelja u Sariju prostire zabranjena zona, ali Pol Holm nije ni blizu Sarija. Pol Holm je mitsko mesto, ideja. Ejmi obožava ironiju.

„Možda“, rekla je. „Kakvi su ostali radnici? Jesu li svi momci?“

„O, da.“

„Jesu li *fini* momci?“

Denis se na tren zamislio nad njenim pitanjem.

„Definiši to *fini*?“

„Zgodni, snažni, u dobroj formi, pažljivi, osetljivi i umetnički nastrojeni.“

Odmahnuo je glavom. „Ne, žalim.“

„Bar nešto od toga? Tri od šest?“

„Dva, plafon.“

„Dva će biti dovoljno.“

Odmerio ju je od glave do pete. „Možda će biti problema“, rekao je.

„To mi se sviđa“, odgovorila je, što je, sasvim blesavo, zaista i mislila.

Ostatak puta do Hala smejali su se gotovo bez prestanka. Potom je Denis sproveo Ejmi sporednim putevima kroz lavirint automobilskih otpada i skladišta, sve do samih dokova, gde je prvi put ugledala ogromno vodeno prostranstvo, dovoljno veliko da se nasluti veličina zemaljske kugle – reku Hamber.

„Tu smo“, rekao je Denis, pošto je Ejmi zaustavila auto i zagledala se u dva i po kilometra udaljenu linkolnširsku obalu sa druge strane goleme uzburkane reke. „Nisi je dosad videla? Neman koja podiže mulj i nagriza gvožđe. Engleski Misisipi.“

Napolju ih je dočekaio suv vetar koji je donosio slab miris benzina. „Znam ovu boju“, rekla je Ejmi gledajući u vodu. „Ove boje je nekada bio čokoladni milkšejk, dok je još imao ukus čokolade. Svetlobraon sa zastrašujućim primesama ružičaste i narandžaste.“

„Ko ga popije umreće“, rekao je Denis. „To što tamo gledaš jeste Jorkšir Dejls sateran u more. Sa Hamberom se nije šaliti.“

„Stvarno izgleda nezasito.“

„Nezasito? Rekao bih da je tako. Jednom je pojeo čitav grad.“ Rukom je pokazao levo u pravcu Severnog mora. „Sedamnaest kilometara nizvodno. Ravenser. Nekad davno bio je prilično veliko mesto, glavna luka u okolini. A onda je jednog dana Hamber rekao – ima da te smažem za doručak, i tako je i bilo, Ravensera je nestalo. Ostalo je samo blatnjavo ostrvce nasred reke.“

„Kada se to dogodilo?“, pitala je Ejmi, dok se u mislima prisećala skoro već zaboravljenih televizijskih priča o liticama koje se obrušavaju i selima opustošenim u olujama.

„Pa, nemam pojma“, neodređeno je rekao. „Pre moga vremena – hiljadu tristote godine, ili tako nešto. Zbog toga su podigli Hal. Svi ti bogati trgovci zgrabili su sve što se dalo

spasti i došli ovamo, da bi svoje brodove mogli da sakriju u zgodnu malu zavučenu reku. Vidiš, ovo je reka Hal. Bili su suviše preplašeni da posao završe do kraja i mesto nazovu Kingston na Hamberu. Pretvarali su se da je veliki zli žderonja nestao, pa su mesto nazvali Kingston na Halu.“

Ejmi je posmatrala maleni narandžasti brod koji se probijao uzvodno prkoseći žestokom vetru, dok mu je pena prskala oko pramca. Iznad njihovih glava kreštali su galebovi. „Ah, da, znam“, rekla je. „Majka je uvek zahtevala da ga zovemo *punim* imenom.“

„Kingstona ima kol'ko hoćeš, a život je suviše kratak da se izgovori čitav naziv, pa je tako ostao samo Hal.“

„Dobro, Denise. Idemo, da bih mogla da se suočim sa svojim porodičnim nasleđem. Kojim putem da krenem?“

„U izgubljeni zemlje Haldernesa. Na istok u pravcu zalazećeg sunca.“

„Drago mi je što nemam *tvoj* kompas. Jesi li ti iz okoline?“

„Otkad znam za sebe to je nešto najstrašnije što mi je iko rekao.“

Od Hala ima još dvadeset pet kilometara do mora, i tu je severna obala gotovo nenaseljena. Reka je jednom zasnagda završila priču s Ravenserom izbacivši i druge stare luke na nove blatnjave obale, gde su ostale nasukane, dok su im molovi i pristani tonuli u mulj. Duž čitavog dela severne obale Hambera od Hala do mora, Pol je jedino preostalo prilobalno seoce. Denis je uputio Ejmi na uzani sporedni put pored rafinerije nafte s razgranatom mrežom isprepletenih cevi, gde im je uglačani metal bleštao u oči odbijajući sunčeve zrake kroz oblake gasova zabrinjavajućeg izgleda koji su se vukli iznad puta.

„Hoćemo li umreti od ovoga?“, pitala je Ejmi.

„Daj gas i zadrži vazduh“, odgovorio je Denis. „Pravac – dolina smrti. To ti je nešto mnogo, mnogo bolje od... e, prošli smo.“

Kada su izašli iz oblaka otrovnih gasova ušli su u jedan drugačiji, starinski svet. Uzana staza prolazila je preko nasi-pa uzdignutog iznad odlivnih kanala. Jarebica je šmugnula preko puta, a pred njima se otvorilo široko nebo. Ejmi je pritislo snažno osećanje da se nalazi ispod nivoa mora. Sišli su u niziju, davno otetu od reke, i činilo se da je linija horizonta zapravo obala reke koja zadržava vodu. Još kilometar i po izveo ih je odatle i doveo do skrovitog Pola, put je lagano vijugao prema još nevidljivoj reci, oivičen nizom prastarih terasastih kuća čija se osobenost ogledala u nepravilnim linijama krovova. Kraljevski hrast sa desne strane puta izgledao je gotovo dovoljno staro da bi mogao da zna ono čuveno drvo iz doba Stjuarta, u koje se kralj sakrio pred pobunjenim podanicima. Još dva paba čuvala su donji deo ulice, okrenuti jedan prema drugome, gostionica *Hamber*, prekrivena satelitskim antenama, i preko puta mračna *Kruna* – u tamnoo-ker tonovima, spolja ničim nije odavala dolazak modernog doba. I baš odatle polazio je zidić, a pogled pucao s jednog na drugi kraj Hambera.

Ejmi nije preostalo ništa drugo do da izađe iz auta i popne se na zidić, jer čitav prizor kao da ju je zvao da ga pažljivo osmotri, kao da je tražio da ga upije očima. Na blatnjavoj obali ispod nje penili su se talasići, šušteći kao mast u dubokim posudama za prženje. Reka je nastavljala da vijuga na obe strane, podsećajući na odraz sa površine srebrne činije. Zele- ne i crvene metalne bove tromo su poskakivale na talasima. Desno u daljini videla je dugačak viseći most, tanak poput končića naspram vodenog prostranstva koje je premošćivao. Još dva broda probijala su se uzvodno prema mostu.

Dopala joj se reka. Njen miris i neukrotiva snaga, gotovo netaknuti liliputanskim tragovima čovekove plovidbe.

Stotinak metara dalje, na mestu gde je put skretao ka unu- trašnjosti, nalazio se nizak svetionik u sklopu kuće sa zaba- tima.

„Gde se nalazi imanje Pol Holm?“, upitala je Denisa koji je pušio smotanu cigaretu. Tako nemarno ju je smotao da je sa svakim povučenim dimom u vetar odletao i deo žara.

„Nešto niže“, odgovorio je. „Strpi se malo. Prvo treba da prođemo polsku tvrđavu, zatim polsku crkvu, pa tek onda, ako budeš baš, baš, dobra, stižemo do starog zdanja. Naravno, ukoliko si sigurna da tamo hoćeš da ideš.“

„Naravno da jesam. Zašto?“

„Vidiš, ja sam čovek koji voli trke, i kad bih video konja koji gleda prepone tako kako ti gledaš ovu reku, sigurno bih se zapitao da li je konj uopšte spreman za trku.“

„Nije u tome stvar. Čitavog života zamišljam slike ovog mesta, a ovo što sam dosad videla nije ni nalik tome.“

„Kako si ga zamišljala?“

„Kao Bakingemsku palatu na selu, valjda. Hiljade jutara pod travnjacima koje podšišavaju makazicama za nokte. Jelen i flaminzi.“

„Onda se spremi za veliko razočaranje. Tamo živi četrnaest gladnih radnika. Odavno su smazali flaminge.“

„Nema ni travnjaka?“

„Ima trave.“

„Pa, to je već pola puta do travnjaka.“

„Samo ako misliš da je vuk već pola puta do pudle.“

Vratili su se u kola. Ejmi je u tišini vozila pored usamljene crkve i dalje dugim pravim putem, nestrpljivo izvirujući napred kako bi ugledala prve obrise kuće u kojoj su živeli majčini preci. Pred njom se otvorila oštra krivina nalevo. Na izlasku iz krivine naišli su na slomljenu kapiju odakle je džombasta staza vodila u mali, veoma mračan šumarak.

„To je to“, rekao je Denis. „Eno tamo.“

Ejmi je u sebi potražila tragove iščekivanja ili barem blagog razočaranja, ali na svoju veliku nesreću otkrila je samo kako joj sve više raste interesovanje za radnike, a ne za kuću. *O, bože, pomislila je, prošla su tri meseca otkad sam poslednji put bila s muškarcem i moje telo se opet dalo u potragu.*

Prestani. Još malo su se truckali stazom, obilazeći ivicu šumar-
ka. I Ejmi je tada prvi put ugledala Pol Holm kako okrenut
reci, kao i nekada, čeka povratak brodova i novosti o trgovi-
ni ili vesti o ratovima. Začuđujuće se razlikovao od onoga
što je očekivala, a opet, istog trena znala je da ga je već rani-
je videla.